

COVID-19’UN PİYASALARA VE TÜKETİCİ DAVRANIŞLARINA ETKİSİ

Doç. Dr. Ehlinaz TORUN KAYABAŞI

ÖZET

Günümüzde ortaya çıkan Covid-19 virüsünün; bulaşıcılığı ve tedavisi için gerekli aşı veya ilacının bulunmaması, pandemi özelliği ve ölümcül etkileri nedeniyle, tüm dünya ülkelerinde insanların, pek çok faaliyetleri kısıtlandı. Bu çalışmada, Covid-19’un ülkeler ve insanların davranışlarındaki değişimi ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu salgının çok yayıldığı ve ölümcül etkilerinin olduğu ülkelerin yöneticileri, ülkedeki üretim ve yaşam şekillerinde, çeşitli kısıtlar getirerek, belirli üretim alanları dışındaki iş yerlerinin belirsiz bir süre kapatılması, insanların evlerinden çıkmasının ve dışarıda zorunlu olmadıkça dolaşmasının yasaklanması gibi tedbir, ekonomik olarak bütün piyasaları etkiledi. Ülkelerin ve insanların, bütçelerinde ekonomik daralmaya neden olan salgın sebebiyle, tüketiciler alışveriş davranışlarında değişikliğe gitmek zorunda kaldı. İnsanlar zorunlu ihtiyaçlarını giderecek ürünler dışında acil olmayan ihtiyaçlarını erteleme eğilimine girdi. Dolayısıyla zorunlu gıda üreticileri ve satış yerleri dışındaki sektörler zor durumda kaldılar. Ekonominin çarkları istenildiği gibi dönmedi ve bütün piyasalar daralmaya doğru gitmek zorunda kaldı. Henüz yayılma hızı ve yayılma şekli, çıkış noktası çok net olarak ortaya konulamayan Pandeminin piyasaları ve insanların gelirlerini uzun süre daha olumsuz etkileyeceği kaçınılmaz görülmektedir. Üretim sektörlerinin tam kapasiteyle çalışmaması, işsizlik, piyasalardaki durgunluk, bütün ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de ülkenin ekonomik daralmanın eşliğinde olması, önümüzde sıkıntılı günlerin devam edeceği algısı insanları alışveriş alışkanlıklarında değişiklik yapmaya zorlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Piyasa, Tüketici, Satın Alma Davranışı, Üretim Ekonomisi

¹ Kocaeli Üniversitesi Ziraat ve Doğa Bilimleri Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, ehlinaz@gmail.com, ehlinaz.torun@kocaeli.edu.tr

THE EFFECT OF COVID-19 ON MARKETS AND CONSUMER BEHAVIOR

ABSTRACT

The Covid-19 virus that has emerged today; The absence of the necessary vaccine or drug for its contagion and treatment, pandemic feature and lethal effects, many activities of people all over the world have been restricted. In this study, it was aimed to reveal the change in Covid-19's behaviours in countries and people. The rulers of countries where this epidemic has spread widely and have fatal effects have affected various markets economically, with measures such as the closure of workplaces outside certain production areas for an indefinite period of time, and the banning of people leaving their homes and traveling outside unless it is mandatory. Due to the epidemic that caused economic contraction in countries and people, their consumers had to change their shopping behaviour. People tended to postpone their non-urgent needs other than products that would meet their mandatory needs. Therefore, sectors other than compulsory food producers and outlets remained in a difficult situation. The wheels of the economy did not spin as desired, and all markets had to move towards contraction. It is inevitable that pandemic, whose spreading rate and spreading form, the origin point cannot be clearly revealed, will affect the markets and people's income more negatively for a long time. Inability to operate at full capacity in the manufacturing sector, unemployment, stagnation in the market, as in all countries, in Turkey as well be on the verge of economic contraction in the country, ahead of the perception that persists troubled days will be forced to make changes in people's shopping habits.

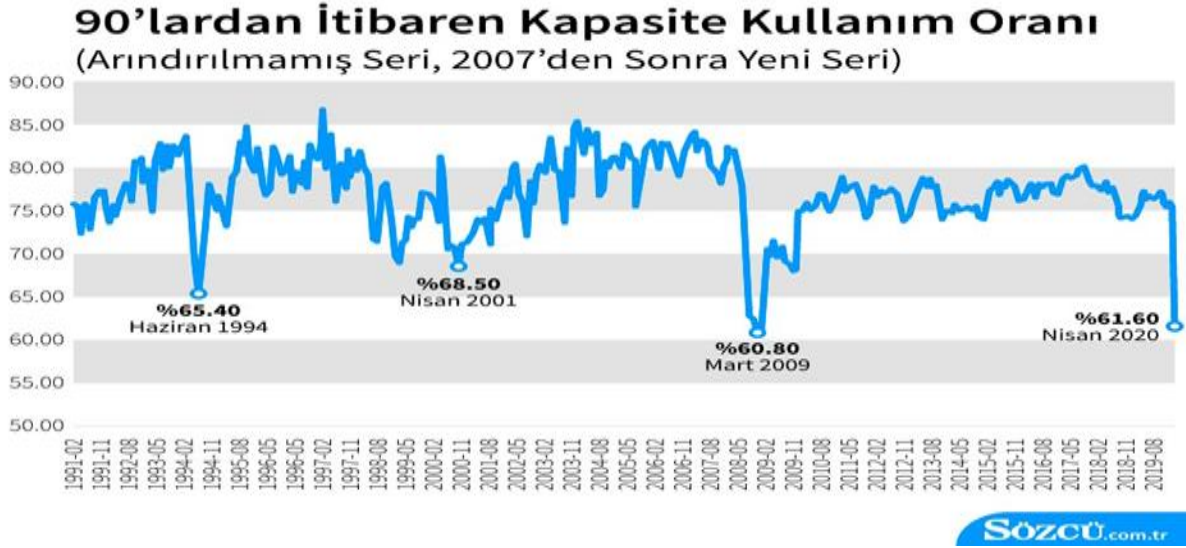
Keywords: Covid-19, Market, Consumer, Purchasing Behaviour, Production Economy

GİRİŞ

Covid-19 (Korona virüs) salgını dünya ekonomisinin çok kırılgan olduğu bir dönemde ortaya çıktı. Dolayısıyla ülkeler ne olduğunu bilmedikleri bir hastalıkla karşı karşıya kalınca ve çok hızlı yayılma gösterince devletler salgına karşı sıkı önlemler almaya başladılar. Bu durum ülkelerin dolayısıyla Dünya ekonomisinin alarm vermesine neden oldu. Devletlerin salgına karşı almaya başladığı önlemler dünya ekonomisinin sorunlarını, kolaylıkla "küresel depresyon" olarak tanımlanabilecek bir düzeyde ağırlaştırdı.

Türkiye'de imalat sanayinde kapasite kullanım oranı 2020 Nisan ayında bir önceki aya göre 13,7 puan azalarak % 61,6 seviyesine geriledi. 2007 bazı endekste, bu şimdikiye kadar gördüğümüz en düşük kapasite kullanımınıdır. Bundan önceki en düşük değer 2008-2009 kriz döneminde Nisan 2009'da % 62 olarak gerçekleşmiştir (Sözcü, 2020).

Şekil 1: İmalat Sanayinin 1990 Sonrası Kapasite Kullanım Oranları



Kaynak: Sözcü, 24 Nisan 2020

Ekonomisinin iyice zayıflamış olan özellikle gelişmekte olan ülkeler bir darbe de buradan aldı. Global ekonomik büyümenin %2,9'dan %2,4'e salgının devamı durumunda da %1,5'a düşmesi beklenmektedir. Yine salgın süresince uluslararası ticarete %13 ila %32 arası daralma olacağı tahmin edilmektedir. Bu süreç boyunca insanlar temel ihtiyaçları dışında tüketim yapmadı. İnsanlar bu paniği harcamalarına da yansıttı. Mart ve Nisan aylarında kredi kartından temel tüketim ve gıda ürünlerindeki düşüş %6'iken, bu düşüş giyim-aksesuarda %75, mobilya-dekorasyon da %48, akaryakıtta %45, dışarıdan yemek almak ise %81'olarak gerçekleşti (Yavuz, 2020).

Önceden internetten alışverişe mesafeli duran insanlar bile bu süreçle beraber temel ihtiyaçlarını dahi internetten almaya başladı. Bu durum perakende alışverişini de büyük oranda etkileyecek gibi görünüyor. Artık işletme sahipleri işlerini yürütebilmeleri için sanal marketler kurmaya yönelmeye başlayacak, git gide zayıflayan geleneksel ticaret uygulamaları bu virüsle daha da güç kaybedecektir (Yavuz, 2020).

Bu dönemde ortaya çıkan birçok ekonomik sıkıntılar piyasaları olumsuz etkiledi. Hastalığın olumsuz etkileri uzun bir süre piyasaları ve insanların tüketim alışkanlıklarını değiştireceğe benziyor. İnsanlar zorunlu tüketim ihtiyaçları dışındaki harcamalarını kısarak yaşamlarını sürdüreceklidir.

Ülkelerin ekonomisindeki durgunluk, bütün üretim sektörlerini etkisi altına alarak, iş yerlerinin kapanmasına, işsizlik oranının yükselmesine dolayısıyla ailelerin gelirlerinin azalmasına neden olmaktadır. Salgının önlenmesi için yapılan çalışmaların ne zaman sonuç vereceği bilinmemektedir. Bu durum ülkelerin ekonomik kalkınmalarını zora soktuğundan üretimde daralmalara neden olmaktadır.

Bu durumun ekonomide sürdürülebilirliğini zayıflatmakta ve bütün sektörleri küçülmeye veya başka iş alanlarına yönelmesine sebep olmaktadır. Covid-19 salgınının küresel bir sağlık krizine dönüşmesi ve bu salgına karşı ülkelerin aldığı önlemler, beraberinde daha önce görülmemiş bir ekonomik sıkıntıları da beraberinde getirmeye başladı. Dünyanın neredeyse %90'ını sosyal izolasyon uygulayarak, insanların sokaklara çıkmasını engelledi, işyerleri kapandı, uçuşlar yasaklandı, insanlar işinden oldu ve ekonomi küçülmeye/daralmaya başladı (Karakaya, 2020). Bu durum uzun sürerse zaman içerisinde sosyo ekonomik durumu olumsuz etkileyecek gibi görünmektedir.

Covid-19 salgınıyla mücadele eden ülkelerin, virüsün etkileri bittikten sonra da çok zorlu bir süreç ile mücadele etmeleri gerekecek gibi görünüyor. Bunun en önemli nedeni, sağlık önlemleri nedeniyle kendisini kapatan ülkelerin, ekonomilerini düzeltmeleri ve iyileşmeleri ne şekilde, ne kadar zamanda ve nasıl gerçekleşeceği belirsizliğini koruyor. Bazı araştırmacılara göre Covid-19 sonrası süreçte, en iyimser tahmin, ülkelerin krizden çıkışının "V" şeklinde olacaktır. Pandemi sebebiyle ilk iki çeyrekte GSYH düşse bile, son iki çeyrekte düşüş oranında bir sıçrama yaparak yükseleceğini ve ekonomik daralmanın kısa süreli olacağına vurgu yapmışlardır. Bu görüşü öne süren araştırmacılar ekonomilerin yapısal bir sorun nedeniyle değil, ani kapanmayla daralması gerekçesine dayandırmaktadırlar. Bir kısım araştırmacı ise bu krizin "U", "L" ya da "W" şeklinde bir süreç izleyeceğini vurgulamaktadırlar (Baker, Bloom, Davis, & Terry, 2020; Karakaya, 2020).

Beklenen ekonomik daralmanın kısa veya uzun süreli olmasından çok bu daralmanın büyüklüğünün ne ölçekte olacağı önem taşımaktadır. Pandemi sebebiyle bütün ülkelerde pandemi kapanan işyerlerinin olduğu ve bu süreç uzadıkça daha da olacağı görülmektedir. Kapanan işyerleri küçük ve orta büyüklükteki işyerleridir. Bu durum ülkelerin ekonomilerinin gelişmişlik düzeyine göre çok ya da az etkileneceğini göstermektedir. Dolayısıyla yaşanan ekonomik darboğazın boyutuna göre insanların ekonomik sıkıntıları, işsizlik oranları da değişiklik gösterecektir. Bu durum pandemi süresince ve sonrasında insanların tüketim harcamalarını, tüketim alışkanlıklarını ve tüketim davranışlarını değiştirecektir.

1. ŞİMDİYE KADAR GERÇEKLEŞENLER: MEVCUT DURUM

IMF, Ocak 2020'de küresel ekonominin %3,3 büyüyeceği tahmininde bulunmuşken, Nisan 2020 "Dünya Ekonomik Görünümü" raporunda ise küresel ekonominin 2020'de %3,0 daralacağı tahmininde bulunmuştur (IMF, April 2020; Karakaya, 2020). Covid-19'un yaratacağı kriz, 2008 küresel krizinden de büyük olacak gibi görünmektedir. IMF, aynı raporda, Türkiye için 2020 yılı için daha önce %3,0 olan büyüme beklentisini %5,0 küçülme beklentisi olacağı şeklinde revize etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonara en yüksek ekonomik daralması 2008'de %4 olan ABD için, Bank of Amerika bu pandemi krizi sonrası ABD'nin %10 küçüleceği tahmininde bulunmaktadır (Karakaya, 2020; Bank Of America, 2020).

Euro bölgesi için IMF, %7.5 daralma beklerken, Goldman Sachs Global Investment Research, Nisan başında yaptığı yeni tahmine göre Euro bölgesi için GSYH daralmasının %9 olacağını öngörmektedir (Goldman Sachs, 2020; Karakaya, 2020). Bu durum gösteriyor ki, Covid-19 krizi gelişmişliği ne olursa olsun bütün ülkeleri ekonomik açıdan beklentilerinin üzerinde bir darboğaza sürükleyecek. Bu krizden çıkış ekonomileri nazaran iyi olan gelişmiş ülkeler için biraz daha kolay ve daha kısa sürede toparlanma olacak ancak geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde bu krizin etkisi çok daha uzun sürecektir.

2020 yılına girildiğinde bilinmeyen bir hastalık salgın halini alınca ve Covid-19 olarak adlandırılan virüs yüzünden tüm ülkelerin aldığı radikal önlemler nedeniyle, kendi içlerine kapanması sonucunda, dünyada ani ekonomik daralma diyeceğimiz, daha önce rastlanmamış bir küresel kapanmaya neden oldu. Öncelikle sınırlar kapatılarak ulaşım sektörü ardından insanın insanla temasına neden olacak her tür ekonomik faaliyet durduruldu. Küresel tedarik zinciri bozuldu, sadece sağlık, gıda ve kısmi sanayi üretimi yapan sektörler faaliyetine devam etti. Dolayısıyla, Karakaya'nın da ifade ettiği gibi dünya, arz ve talep şokunun aynı anda yaşandığı, hiç tecrübe edilmemiş bir tür krizle karşı karşıya geldi (Karakaya, 2020).

Kapanma sadece üretim sektörlerinde olmadı. Ülkeler bu süreçte kendi insanlarına bazı kurallar getirdi. Örneğin, kısa çalışma süreleri, bazı işyerlerinin kapatılması, online çalışma ve sokağa çıkma yasağı gibi uygulamalarla belli sürelerle insanlar arasındaki teması kesmek, salgının yayılması önlemek amacıyla yapılan bu uygulamalar insanların eve kapanmasını ve hareketliliğini azaltmış oldu. Dolayısıyla tüm ülkelerde eve kapanma artış gösterince, ekonomik daralma kaçınılmaz oldu. Yaşanan bu kapanma ülkelerin ekonomisine çok kısa sürede etki etti. Ülkeler kendi bütçelerine göre bazı ekonomik paketler açıklamak durumunda kaldı. Üretimin büyük bir bölümü durmuş olan dünya ekonomisinde durgunluk (resesyon) kaçınılmaz görünmektedir. Bu durumu daha az hasarla atlattık isteyen ülkelerin bugünden Covid-19 sonrası için bir dizi önlem almak zorunlu kalmaktadır. Ülkelerin eve kapanmalarını ve bu pandemi (Covid-19) döneminde topluluk ülkelerinde ki ve Türkiye'deki hareketliliğini gösteren veriler Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2: Covid-19 Önlemleri Sonucunda Türkiye ve Bazı AB Ülke Hareketlilikleri

Türkiye'de Hareketlilikteki Azalma Avrupa'nın Gerisinde						
Ülkeler	Alışveriş Eğlence	Market Eczane	Parklar Bahçeler	Toplu Taşıma	İşyerleri	Evler
Türkiye	%-75	%-39	%-58	%-71	%-45	%+17
İtalya	%-94	%-85	%-90	%-87	%-63	%+24
İspanya	%-94	%-76	%-89	%-88	%-64	%+22
Fransa	%-88	%-72	%-82	%-87	%-56	%+18
Almanya	%-77	%-51	%-49	%-68	%-39	%+11
İngiltere	%-85	%-46	%-52	%-75	%-55	%+15
ABD	%-47	%-22	%-19	%-51	%-38	%+12
Yunanistan	%-80	%-41	%-55	%-76	%-53	%+20
Suudi Arabistan	%-54	%-24	%-49	%-75	%-45	%+23

Kaynak: Google
Sözcü.com.tr

Kaynakça: Sözcü Gazetesi tarafından derlenmiş Google trends verileri (Google, 2020; Karakaya, 2020)

2. ÜLKELERİN PANDEMİ SÜRECİNDEKİ DURUMU

Covid-19'un pandemi olarak başladığı ülke Çin oldu. Salgını önlemek için alınan önlemler sonucu ilk ekonomik tahribat Çin ekonomisinde gerçekleşmiş oldu. Son 30 yılda ilk defa sanayide daralma yaşayan Çin'de birinci çeyrek küçülmesi %10 civarında gerçekleşti (Carbon Brief, 2020; Karakaya, 2020). Covid-19 virüs salgını daha sonra İtalya'ya ve oradan da Avrupa'ya ve tüm dünya'ya yayılması nedeniyle alınan önlemler, bu ülkelerde de ciddi bir ekonomik daralmaya/küçülmeye neden oldu. Salgından önce zaten kırılgan olan piyasalar salgının etkisiyle hareketliliğin azalması nedeniyle, ekonomik belirsizlik ve istikrarsızlığın yaşanması sonucunda ekonomilerde resesyonu kaçınılmaz hale getirdi. Karakaya'nın belirttiği üzere, pandemi döneminde, ülke ekonomilerine bakıldığında işletmeler ve tüketicilerle ilgili iki şekilde bir sınıflandırma yapılması mümkündür. Bu sınıflama;

1. Çalışma hayatına devam edenler,
2. İşini ve işletmesini kaybedenlerdir şeklindedir (Karakaya, 2020).

İlk grup, tüm kamu çalışanlarını ve zorunlu sektörlerde çalışanları kapsamaktadır. Bu gruptaki insanların geliri düzenli bir şekilde devam ettiğinden, alınan önlemler sonucunda yaşanan izolasyon sonucu eve kapanma nedeniyle zorunlu harcamalar dışında harcama yapmadıkları için pandemi sonrasına belli bir düzeyde tasarruf sağlayarak girecekleri düşünülebilir.

İkinci gruba girenler ise, işletmeleri kapanan binlerce işletme sahibi ve bu sektörlerde çalışan milyonlarca insan işsiz kaldığı için daha önceden yapmış oldukları tasarruflarını kullanmak zorunda kaldıkları ve pandemi sonrasına sahip oldukları tasarruflarını tüketmiş olarak girecekler.

Öte yandan, küçük ve orta sınıf işletmeler olan restoran, kafe, kuaför, turizm işletmecisi süreç uzarsa bir çoğu iflasın eşiğine gelecektir. Bu süreçte işini kaybeden işveren ve çalışanların oluşturacağı milyonlarca işsiz olacak ve pandemi sonrası dönemde yine uzun süre iş bulma sıkıntısı yaşanacaktır. Bu noktada, yaşanan bu pandemi sürecinin bitiminde gelir dağılımı ve dengesizliği söz konusu olacaktır. Dolayısıyla insanların tüketim alışkanlıkları, harcama kalemleri ve davranışlarında değişikliklerle birlikte ülkenin toplam talebinin gelir dağılımının belirli bir seviyeye gelinceye kadar ki dönemde düşük seyredeceğini söyleyebiliriz (Karakaya, 2020).

3. COVID-19 SÜRECİNDE GÖRÜLEN TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI

Tüketicilerin Covid-19 salgını döneminde alışveriş davranışları hızlı bir şekilde değişiklik göstermiştir. Yapılan araştırmalar, Gıda ürünlerinin talebinin artışının yanı sıra diğer ürün grupları da korona virüs sürecinden olumlu etkilendi. Okulların kapanmasıyla birlikte evinde tek televizyonu olanlar çocuklarının eğitimi için ikinci televizyonu alırken, kişisel bakım ekipmanları satışları da artışa geçti. Bu dönemde hükümetin almış olduğu sokağa çıkma kısıtları ve bazı işyerlerinin kapatılması sonucu; saç kesme aleti, saç boyası, kişisel hijyen ürünlerine yönelik büyük talep olduğu görülmektedir. Kişisel bakım ürünlerinde talep %10, Kuru maya %8-15 artışı, ekmeğe olan talep ise %35 azalmış durumdadır (Yavuz, 2020). Bunun sebebi insanların evde kalınması sonucu ekmeğini ve bazı yiyecekleri kendilerinin yapması ile açıklanabilir. Bu bize göstermektedir ki; insanlar kendini güvende hissetmek ve güvenceye almak için hızlı bir şekilde davranış değişikliği gösterebilmektedir. Bütün bu davranış değişikliğinin psikolojik ve ekonomik faktörler etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Tüketici davranışı, bireylerin, grupların veya kuruluşların faaliyetlerden önce gelen veya takip eden tüketicinin duygusal, zihinsel ve davranışsal tepkileri de dahil olmak üzere, mal ve hizmetlerin alımı, kullanımı ve elden çıkarılması ile ilgili tüm faaliyetlerin incelenmesidir (Wikipedia, 2020).

Tüketici davranışı, bireyin duygularını, tutumlarını ve tercihlerinin satın alma davranışını nasıl etkilediğini inceler. Tüketici davranışları pek çok faktörün etkisi altındadır. Bu faktörler şu şekilde sıralanabilir (Wikipedia, 2020).

Tüketici Davranışlarını Etkileyen Faktörler;

- Pazarlama faktörleri; ürün tasarımı, fiyat, promosyon, paket, konumlandırma ve dağıtım.
- Tüketici özellikleri; yaş, cinsiyet, gelir seviyesi, eğitim seviyesi, lokasyon.
- Psikolojik faktörler; satın alma güdüsü, ürüne karşı algı ve ürüne karşı tutum.
- Durumsal faktörler; satın alma anındaki fiziki koşullar, sosyal çevre, zamanlama.
- Sosyal faktörler; sosyal statü, referans grupları.
- Kültürel faktörler; din, sosyal sınıf, yöresel zevkler.

- Bunlara ek olarak kriz dönemleri ve ekonomik faktörler.

Bütün bu faktörlerin tüketici davranışları üzerine önemli rolleri bulunmaktadır. Özellikle psikolojik faktörlerin tüketici davranışları üzerinde güçlü bir etkisi bulunmaktadır. Bir tüketicinin motivasyonu, alacağı kararlarını etkiler ve tüketicinin neye maruz kaldığını, neye dikkat ettiğini ve neyi nasıl algıladığını etkiler. Bu faktörler aynı zamanda bir tüketicinin bilgiyi nasıl sınıflandırdığını, yorumladığını, tutumları nasıl oluşturduğunu, değiştirdiğini, hatıralarını nasıl şekillendirdiğini ve yorumladığını etkilemektedir. Salgın döneminde alınan kısıtlayıcı tedbirler ve hastalığın insanların psikolojilerini olumsuz yönde etkiledi. Dolayısıyla Bunların etkisini pandemi sonrası daha çok hissedeceğiz.

Alınan tedbirler kapsamında evde kalma zorunluluğu ve sosyal izolasyon, insanlara döngüsel ekonominin prensiplerini uygulama fırsatını verdi. Kendi kendine yetmeyi ve kendi işini görmeyi, evindeki eşyaları tamir etmeyi, tutumlu olmayı öğretti. İnsanların bu davranışsal değişimlerini, pandemi sonrası dönemde de devam ettireceğini söyleyebiliriz. Bu dönemde insanlar kendilerindeki bilgi beceri ve açığa çıkmamış yeteneklerini keşfetme fırsatını buldular. Dolayısıyla kanaatkâr, tasarruflu ve kendi kendine yeterli olan bireylerin post-koronadan sonra gereksiz harcamalardan kaçınıp daha tasarruflu davranacağı söylenebilir (**Karakaya, 2020**). Bazı davranışlar belirli bir süre sonra alışkanlığa dönüşeceği varsayılırsa ve gelecek için belirli bir miktar birikimlerinin olması gerektiği idraki ile gereksiz harcamalardan kaçınacaklardır.

Covid-19 öncesi tüketiciler daha rasyonel kararlar verebilirken, Covid-19 ile başlayan ve uzunca bir süre daha devam edeceğe benzeyen panic, korku ve gelecek ne olacağı bilinmezli insanları daha çok psikolojik olarak etkilemektedir. **WHO (Dünya Sağlık Örgütü), (2020)**'nin son güncellenen verilerine göre Covid-19 salgını 214 ülkede yayılım gösterdiğini, dünya da Pandemi ile savaştan tüm ülkeler de çok yüksek oranlarda ölüm ve vaka sayısının olması, ölüm oranların yükselmesi, ülkeleri ekonomik ve sağlık yönünden ciddi tedbirler almaya zorlamıştır. Pandemi döneminde başlangıçtan günümüze dünyadaki vaka ve ölüm oranları şu şekilde gerçekleşmiştir.

BBC, (2020) 14 Mayıs verilerine göre Dünyada koronavirüs (Covid-19) vaka ve ölüm sayısı tablosu vaka ve ölüm sayıları sık sık değişikliğe uğruyor ve vaka sayısında artış yaşanıyor. Son bilgilere göre, korona virüsünde vaka sayısı dünyada 4 milyo .800.396 bini aşmış ve ölüm sayısı ise 319 bin 651 oldu. İtalya ve Amerika'da Korona virüs vaka sayısı ciddi bir boyuta ulaştı. Covid-19 nedeniyle ABD'de vaka sayısı 1 milyon 508 bini aşarken, Avusturya, İspanya, Singapur gibi ülkelerde tedbirler kaldırılmaya başlandı. Dünya ülkelerinde vaka sayılarında hızlı yükselişler görülürken, Türkiyede 19 Mayıs 2020 tarihi itibarıyla Sağlık Bakanlığının verilerine göre Türkiye'de Vaka sayısı 151bin 615 ölüm sayısı ise 4 bin 199 oldu, İyileşen vaka sayısı 112 bin 895 olarak gerçekleşirken, ülkede normalleşme sinyalleri gelmeye başlamış oldu. Covid-19 döneminde ülkeler çeşitli kısıtlamalara gittiği için ekonomilerde ve dolayısıyla piyasalarda daralmalar söz konusu oldu.

Pandemi krizinin ne zaman biteceğine yönelik belirsizliklerin olduğu ve bu belirsizliklerin ortadan kalması için çözümün Covid-19 virüs aşısının bulunması tek çare olarak görülmektedir. Ancak bütün haberler aşının 2020 yılı sonuna doğru bulunabileceği ve 2021 yılı içerisinde kullanıma sunulabileceğini göstermektedir (Karakaya, 2020). Ülkelerin salgının etkilerini önleyici tedbirleri alarak sağlık krizini yönetimini gerçekleştirmeleri ve sıcakların artmasıyla virüs kontrol edilebilse bile, virüsün sonbahardan ikinci bir dalganın veya üçüncü dalganında olmayacağı ve salgına dönüşmeyeceği konusunda hiçbir garanti bulunmamaktadır. Bir kısım ülkeler pandemiye karşı bazı önlemler alırken, bir kısım ülke sürü bağışıklığı sistemini benimsedikleri için virüsün tekrar dünyaya yayılma olasılığı oldukça yüksek bir olasılıktır. Harvard'a yapılan bir çalışmada, Covid-19 virüs salgınından kurtulmanın kısa vade de pek mümkün görünmediğini ve insanların 2022 yılına kadar sosyal izolasyona devam etmesi gerektiğini belirtilmektedir (Kissler, et al. 2020; Karakaya, 2020).

Dolayısıyla, kapanma süresi uzadıkça, ekonomik sistemde tahribatın tamiri de zorlaşacak, sorunlar yapısal hale dönüşecek ve bazı ülkelerin ekonomilerinin kırılma yapıda olması ve kriz yönetimini başarılı bir şekilde yürütemeyen ülkelerin iflasa sürüklenebileceği unutulmamalıdır. Covid-19 virüs salgını nedeniyle meydana gelen ekonomik ve sağlık krizleri sonucunda gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde çok yüksek daralma beklentisi bulunmaktadır (Karakaya, 2020). Baker et al. (2020), ABD ekonomisinin 2020 yılı için %11,5 daralacağını ve (IMF, April 2020) raporuna göre bu belirsizliklerden dolayı kaybın daha yüksek olabileceğini tahmin ediliyor. Başta AB ve birçok gelişmekte olan ülkenin ise girecekleri resesyondan ancak 2022 sonrası çıkabileceği öngörülmektedir (Karakaya, 2020).

SONUÇ

Beklenmeyen kriz dönemlerinde ülkelerin ve bireylerin reflekslerinin kendini güvenceye alma güdüsünün olması çok normaldir. Covid-19 salgınının bizlere gösterdiği durum bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Salgınla birlikte ülkeler içe kapandı, ekonomiler küçüldü, kapitalist sistemin vatandaşı düşünmediği, zorda bıraktığı, kazan kazan mantığının ne kadar vahim sonuçlar doğurduğunun kanıtı oldu.

Herkesin eşit bir şekilde faydalanması gereken hizmetlerden kapitalist sistemlerde herşeyin özelleştirildiği için sosyal devlet anlayışının devre dışı kaldığı görüldü. Bütün bu olumsuzluklar gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun yoksulları vurdu.

Salgınla birlikte bütün ülkelerde ekonomik kriz baş gösterdi ve küçük- orta işletmelerin çoğu kapandı. Buna bağlı olarak işsizlik rakamları ülkemizde ve dünyada pik yaptı.

Buradan karlı çıkacak olan büyük işletmeler olacak, küçük işletmeler salgının uzun sürmesi durumunda tamamen ortadan kalkacak gibi görünüyor.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri, destekleme politikaları ve bütçeleri bu ağır tabloyu kolay atlatacak gibi görünmüyor.

Dolayısıyla işsizlik artıp, kişi başına düşen Milli Gelir düşeceğinden, insanlar daha tasarruflu davranmak, bazı tüketim alışkanlıklarını terk etmek zorunda kalacaktır.

Zorunlu tüketim malları dışındaki mallara talep azalacaktır.

İnsanlar harcamalarını gözden geçirerek öncelikli olan ihtiyaçlarını giderme yoluna gidecektir. Bu durum belli ürünlerin üretiminde ve piyasalarda durgunluğa neden olacaktır.

Pandemi sürecinde talebi artan ürünler zorunlu tüketim ürünlerinin dışında, hijyen ürünleri, teknolojik ürünler olan bilgisayar, oyun konsolları ve benzeri ev de vakit geçirmeyi eylenceli hale getirecek ürünler olmuştur.

Bu dönemde evde kalma ve izolasyon nedeniyle internet üzerinden mesafeli satışların talebi artmış bulunmaktadır. Dolayısıyla gelecekte, satış ve pazarlama, doğrudan pazarlamaya ve mesafeli satışlara evrilecek gibi görünmektedir.

Sonuç olarak; İnsanlar tüketimi kendilerini ifade etmek için bir araç gibi kullanıp, fantezi ve arzuları için alış-veriş yaparken. Korona virüs onların özlük haklarını bile tehdit edip tüm tüketim alışkanlıklarını panikle revize etmelerine neden olmuştur.

Pandeminin ilk görüldüğü dönemlerde, üretimdeki aksamalar sadece Asya ülkelerinde yaşanmasına karşın, son dönemlerde bunun dünya çapındaki tedarik zincirleri üzerinde de etkileri görülmeye başlanmıştır.

İflasın eşliğine gelen ülkelerin ve alt üst olan piyasaların geleceği artık iyiden iyiye aşının bulunmasına ve en kısa zaman da aşılamanın başlanmasına bağlanmıştır. Bunun en önemli nedeni hastalığın çok kolay bulaşması ve henüz tedavinin olmamasıdır.

İmalat sanayinde, kapasite kullanımının düşmesi, ekonomik darboğaza giren işletmeler kısa çalışma veya uzaktan çalışma yöntemini benimseseler de, bu durumun uzun süre sürdürülebilirliği bulunmamaktadır.

İthalat ve ihracattaki daralmaların devam etmesi işverenleri, işçi çıkarmaya veya işyerlerini kapatmaya kadar götürecektir.

Ülkelerin bir an önce aşı çalışmalarına hız vermesi, bilimsel çalışmalara öncelik vermesi ve sağlıkta ar-ge çalışmalarını desteklemesi gerekmektedir. Aksi takdirde, bu salgınla mücadele etmek için sürekli içe kapanma ile ekonomilerini ayakta tutmaları uzun dönemde mümkün olmayacaktır.

Pandeminin insanların, psikolojileri ve ekonomik gelirleri üzerinde yarattığı sorunları çözmek hem masraflı olacak hem de oldukça uzun bir süreç alacaktır.

KAYNAKÇA

- Baker, S., Bloom , N., Davis, S., & Terry, S. (2020, Nisan 13). COVID-induced economic uncertainty and its consequences. *VOX CEPR Policy Portal*. <https://Voxeu.Org/Article/Covid-Induced-Economic-Uncertainty-And-Its-Consequences?> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)
- Bank Of America. (2020). *Bank of America, 2020*, <https://www.bofaml.com/en-us/content/managing-through-coronavirus-impact.html>. Bofaml.com.
- BBC . (2020, Mayıs 14). *Koronavirüs haritası: Dünyada son durum ne, ülkelere göre vaka sayısı nasıl?* <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51719684>: (Erişim Tarihi: 19.05.2020) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51719684> adresinden alınmıştır

- Carbon Brief . (2020, April 8). *Carbon Brief* . “Analysis: Coronavirus temporarily reduced China’s CO2 emissions by a quarter”, <https://www.carbonbrief.org/analysis-coronavirus-has-temporarily-reduced-chinas-co2-emissions-by-a-quarter>:
<https://www.carbonbrief.org/category/energy/emissions/global-emissions> adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 19.05.2020)
- Goldman Sachs. (24 Mart 2020). *SARS-Coronavirus-2 / COVID-19: An Update on Developments*. Goldman Sachs, Consumer and Investment Management Division . Investment Strategy Group.
- Google. (2020). *Google COVID-19 Topluluk Hareketliliği Raporları “COVID-19 Community Mobility Reports”* . Google LLC . <https://www.google.com/covid19/mobility/>(Erişim Tarihi: 29.04.2020)
- Karakaya, E. (2020, Nisan 25). *İklim Haber*. COVID-19 Krizinin Ekonomi, Enerji ve Emisyonlara Etkileri: Mevcut Durum ve Olası Post-Korona Senaryoları: <https://www.iklimhaber.org/covid-19-krizinin-ekonomi-enerji-ve-emisyonlara-etkileri-mevcut-durum-ve-olasi-post-corona-senaryolari/> adresinden alınmıştır
- Kissler , S., Tedijanto, C., Goldstein , E., Grad , Y., & Lipsitch, M. (2020, April !4). Projecting the transmission dynamics of SARS-CoV-2 through the postpandemic period. <https://science.sciencemag.org/>, 1-18.
- IMF. (April 2020). “World Economic Outlook”, The Great Lockdown. IMF. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/Weo-April-2020>. (Erişim Tarihi: 29.04.2020)
- Sözcü. (2020, Nisan 24). Ekonomi: Kapasite 10 birimken üretim 6,1 birime düştü. <https://www.sozcu.com.tr/2020/ekonomi/sanayide-kapasite-kullanimi-yuzde-616ya-geriledi-5771092/> (Erişim Tarihi: 18.05.2020)
- WHO (Dünya Sağlık Örgütü). (2020, Mayıs 18). *Coronavirus disease (COVID-19), Situation Report– 120*. <http://www.euro.who.int/en/health-topics: http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/novel-coronavirus-2019-ncov> adresinden alınmıştır
- Wikipedia. (2020). *Tüketici Davranışı*. <https://www.wikipedia.org/>: <https://www.wikipedia.org/> adresinden alınmıştır. <https://www.wikipedia.org/>: <https://www.wikipedia.org/> Web.Tr/.Download/Tuketici-Davranislari.pdf / Adresinden Alınmıştır.(Erişim Tarihi: 02.05.2020)
- Yavuz, F. (2020, Mayıs). Tarıma Koronavirüs Etkisi. *Kriter Dergisi*, Yıl 5(46).